

Fra Tyskland.
Et Par Rejseoptegnelser.
Af Aleksis Petersen.

I. Dr. Dühring og hans Remotion.

Berlin, Avgust 1877.

Dr. Dühring og hans Fjernelse fra Virksomheden som Privat-
 Docent ved Berliner-Universitetet, hans «Remotion», er frem-
 deles et yndet Konversationsemne i Tysklands videnskabelige
 Kredse. Den socialdemokratiske Agitation, den Deltagelse,
 Studenterne har bevidnet ham, Spørgsmaalet om hans An-
 sættelse ved andre Universiteter, navnlig et Par tysk-schweiziske
 (Bern og Zürich), og hele Sagens almindelige Betydning har
 indtil nu holdt Interessen for den vaagen. Diskussionen om
 den har maaske dog haft den Følge, at selv hans Fjender
 begynde at faa Øjnene op for den uretfærdige Behandling,
 han har været Gjenstand for. Det Uretfærdige ligger ikke lige-
 frem i Remotionen; thi denne kan ikke betegnes som ganske
 uberettiget, men tvært imod som i det Væsenlige selvforskyldt.
 Det filosofiske Fakultet, der har udvirket den, har ikke haft
 vanskeligt ved at bevise dens juridiske Berettigelse; men naar
 det føler sig foranlediget til — efter dertil indhentet Tilladelse
 hos Kultusministeren — at forelægge Offenheden en Række
 Aktstykker vedrørende denne Sag, uagtet flere af disse Akt-
 stykker oprindeligt netop ikke vare beregnede paa Offenliggjørelse,
 og uagtet Avtoriteterne ellers principmæssigt vægre sig ved

at aflægge Offenheden Regnskab for Afgjørelsen af Disciplinarsager, — saa spørger man om, hvad denne usædvanlige Henvendelse betyder. Er der Noget, der tynger paa det filosofiske Fakultets, og Kultusministerens, Samvittighed? Har Fakultetet følt Trang til at undskylde sin Fremfærd? Er Udgivelsen i Trykken af Aktstykkerne i den Dühringske Sag at betragte som et Forsvarsindlæg til Bedste for det filosofiske Fakultet? Hvis saa er, er det unægtelig lykkedes Fakultetet at bevise, at det, juridisk set, har været berettiget til at handle saaledes, som det har. Men dermed er Sagen jo ikke færdig. Der opstaar det Spørgsmaal, om den Tilsidesættelse, Dr. Dühring har været Gjenstand for, ikke til en vis Grad forklarer — om at undskylde kan der ikke være Tale — disse voldsomme Udfald mod Universitetstilstandene, som have været en Anledning til Remotionen. Mine Samtaler med tyske Videnskabsmænd have bibragt mig det Indtryk, at selv blandt Dührings bestemteste Modstandere begynder den Anskuelse at faa Raaderum, at den systematiske Maade, hvorpaa man har nægtet Dühring Professorværdigheden, er i høj Grad uretfærdig. Hvad de nationalekonomiske Kathedre i Tyskland angaar, saa har »Socialpolitikerne» forstaaet at erobre sig et vist Monopol over dem. Om nu end flere af de tyske kathedersocialistiske Professorer ere udmærkede Videnskabsmænd, saa findes der dog ogsaa adskillige Ubetydeligheder blandt dem, eller i alt Fald Mænd, som i Sammenligning med Dühring ere fuldstændige Undermaalere. Det nytter ikke at nægte, at Dühring er i Besiddelse af et ganske usædvanligt Talent baade som Forfatter og — efter hvad man siger mig — ogsaa som Docent. De Anskuelser, han har gjort sig til Ordfører for, de carey'ske, nyde rigtignok ikke stor Kredit i Evropa og ere, ogsaa efter min Opfattelse, for en stor Del uholdbare. Men Videnskaben fremmes ikke derved, at Kathedrene udelukkende forbeholdes Mænd af samme Retning; det vilde tvært imod være i Nationaløkonomiens Interesse, om der skabtes de kathedersocialistiske Professorer en alvorlig Konkurrence.

I fjorten Aar har Dühring nu maattet nøje sig med den beskedne Stilling som Privat-Docent og har aller og aller set

sig sat tilside for Mænd, der med Hensyn til Originalitet, Talent og Kundskabsfylde stod langt under ham. Hans videnskabelige Anskuelser, navnlig hans nationaløkonomiske, skjønt vel ogsaa hans filosofiske, have virket frastødende. Men har en vis personlig Animositet ikke ogsaa gjort sig gjældende? De Ulykkelige have kun sjældent Venner, og Dr. Dühring er ulykkelig. Hans Sjæl er — sige hans Skrifter — opfyldt af Utilfredshed, af Misfornøjelse med Alt, af Bitterhed. I en ung Alder — endnu er han kun nogle og fyre — mistede han Synet. Denne Ulykke har kun kunnet forbitre hans Sind end ydermere. Det Nid og den Hadefuldhed, som han altid er parat til at finde hos Andre, findes hos ham selv i en usædvanlig høj Grad. Han har stødt den Ene efter den Anden fra sig, og staar nu omtrent venneløs. Ja, vel have Socialdemokraterne taget sig af ham paa en ret rørende Maade! Endog i Danmark er der i den seneste Tid blevet skrevet rosende og lovprisende om Dühring i socialdemokratiske Blade af socialdemokratiske Journalister, der naturligvis ikke havde Spor af Anelse om, hvem Dühring var, der naturligvis aldrig have læst en Linje af ham, og som, hvis de havde forsøgt paa at pløje et af hans lærde Værker igjennem, naturligvis ikke vilde have forstaaet en Tiendedel af det! Nej, Venskabet mellem Dühring og Socialdemokraterne hviler paa en temmelig negativ Basis: han er Socialdemokraternes Ven, fordi han ligesom de er en Fjende af visse bestaaende Forhold.

Imidlertid maa det indrømmes, at Socialisterne til en vis Grad maa kunne sympathisere med den dühringske Filosofi. I forskellige Værker, navnlig i «Natürliche Dialektik» (1865), «Der Werth des Lebens» (1865), «Kritische Geschichte der Philosophie» (2det Opl., 1873) og «Cursus der Philosophie» (1875), har Dühring med stort Talent udviklet sit filosofiske System paa en Maade, der har indbragt ham megen Anerkjendelse, og ikke mindst fra socialistisk Side. Han har her bekæmpet Malthus og Darwin og søgt at gjøre optimistiske Opfattelser gjældende. Hans Filosofi, «Virkelighedsfilosofien», er materialistisk; han anerkjender ingen Gud, og det Samfund, som han haaber, at Fremtiden vil bringe os, vil være religionsløst

og vil have Ægteskabet og Ejendomsretten under ganske andre Former end de nu bestaaende. Hans Filosofi rokker stærkt ved Samfundets «Grundpiller», og det kan jo ikke Andet end vinde Socialisternes Bifald.

Sine nationaløkonomiske Anskuelser har han navnlig udviklet i følgende Skrifter: «Carey's Umwälzung der Volkswirtschaftslehre und Socialwissenschaft» (1865), «Capital und Arbeit» (1865), «Kritische Grundlegung der Volkswirtschaftslehre» (1866), «Die Verkleinerer Carey's» (1867), «Kritische Geschichte der Nationalökonomie und des Socialismus» (1ste Opl. 1871, 2det Opl. 1875), «Cursus der National- und Socialökonomie» (1ste Opl. 1873, 2det Opl. 1876). Som bekjendt har Dühring her gjort sig til Talsmand for carey'ske Anskuelser; men man vilde gjøre sig skyldig i en stor Vildfarelse, naar man opfattede Dühring som et slet og ret Ekko af Carey: Selvstændighed og Uafhængighed er netop Dührings Hoveddyd. Dührings Fremstilling er nu rigtignok langtfra saa fængslende som Careys; den er tværtimod ofte tung, trættende og kjedelig; men til Gjengjæld besidder den Dyder, som Careys mangler. Careys Angreb paa Jordrenten er baseret paa en vidtløftig historisk Bevisførelse, der ved nærmere Eftersyn rigtignok vil vise sig at være for en Del falsk, men som ved første Øjekast er blændende og virker bedaarende. Noget Tilsvarende findes ikke hos Dühring; denne har ikke, som Carey, sin Styrke i det Historiske, men i den rent theoretiske Udvikling, og staar i dette Punkt sikkert over Carey. I Befolkningslæren har baade Dühring og Carey Krav paa en større Hensyntagen end den, de Herrer Malthusianere og «Overbefolknings»-Theoretikere hidtil have ydet dem; men Behandlingen af de handelspolitiske Spørgsmaal, Distinktionen mellem «trade» og «commerce» («Handel» og «Verkehr») og hvad dermed staar i Forbindelse, maa betegnes som mislykket.

Af de nysnævnte Værker er «Kritische Geschichte der Nationalökonomie» et højst ejendommeligt Værk, i yderste Grad pretentiøst, men ingenlunde uden Værd. Den bibliografiske Side er ganske forsømt, og den, der venter at finde her saadanne faktiske Literaturangivelser som hos Kautz eller i andre

lignende literærhistoriske Værker, vil blive skuffet. En fuldstændig Oversigt over de nationalekonomiske Forfattere findes ikke her; thi Dühring har kun villet omtale dem, der fortjene at omtales, og da deres Tal efter hans Mening er yderst lille, findes kun meget faa Forfattere nævnte. Foruden nogle Socialister og nogle faa ældre Økonomer behandles egenlig kun Ad. Smith, Malthus, Ricardo, Thünen, Fr. List og Carey. De andre Nationaløkonomer nævnes enten slet ikke, eller expederes ud af Videnskaben med et Par haanende Ord. Bastiat, der dog kan glæde sig ved en forholdsvis human Behandling, behandles som Plagiator, Stuart Mill som en for selvstændig Tænkeevne blottet Compilerator. I denne Stil gaar det Hele. Men noget Sandt er der næsten altid i, hvad Dühring siger; kun har han valgt at sige sine Sandheder paa en unødvendig stødende Maade. I det andet Oplag af sin «Kritische Geschichte» er han endnu mere bidsk end i det første, og her lader han ganske specielt sit Raseri gaa ud over Prof. Ad. Wagner. En voldsom Strid mellem de to Økonomer førte til, at først Prof. Wagner fik en Irettesættelse, fordi han i sin Polemik med Dühring var gaaet ud over det Passendes Grænser, hvorefter der, i Marts 1875, tildeltes Dühring en i de drøjestes Udtryk affattet Advarsel og Irettesættelse. Det meddeltes Dr. Dühring, at han i 2det Oplag af sin «Kritische Geschichte der Nationalökonomie» havde gjort sig skyldig i «en Række af stærke Ærefornærmelser og mod Sandheden stridende Beskyldninger», i «Angreb paa Universitetets Ære og Fred», i «grov Uanstændighed», i «fuldstændig Forglemmelse af sine Pligter» osv. osv., og han underrettedes om, at man i Gjentagelsestilfælde øjeblikkelig vilde berøve ham hans Stilling som Privat-Dozent ved Universitetet; at han ikke allerede nu fjernedes, var kun at opfatte som en Seenigjennemfingre, paa hvilken han intet Krav havde. — Med dette 2det Oplag af det nævnte Værk indlededes saaledes Forpostfægtningerne. Det næste Moment i Kampen er Dührings Foredrag over Kvindesagen, hans For drivelse fra sin Stilling som Lærer i Literatur og Filosofi ved det berlinske Victoria-Lyceum og Udgivelsen af hans Brochure

«Der Weg zum höheren Berufsbildung der Frauen und die Lehrweise der Universitäten» (1877).

I Marts 1876 holdt Dr. Dühring et Foredrag over Kvindernes højere Uddannelse. Dette Foredrag, der i den talrige Tilhørerkreds vandt almindeligt Bifald, afgav — hvis man skal tro ham — den ydre Anledning til at fjerne ham fra Victoria-Lyceum, en af en Englænderinde, Miss Archer, bestyret højere kvindelig Dannelsesanstalt, ved hvilken han siden 1872 med stort Held havde holdt Foredrag over moderne Literatur og Filosofi for de unge Damer. Den virkelige Grund til hans Fjernelse laa imidlertid dybere: alt i længere Tid var der — hvis man tør tro ham — blevet spundet Intriger imod ham, bl. A. af Prof. Helmholtz «durch seine Frau Auguste»; hans Fordrivelse var kun et Led i den «Gesammpolitik», hans lærde Modstandere allerede i lang Tid havde fulgt. Han faldt som et Offer for «Gelehrtenhass» og «Sektenverfolgung» omtrent paa samme Maade, mener han, som hin «Pierre de la Ramée, der 1572 paa Bartholomæusblodbadets tredje Dag paa grusom Maade blev myrdet af Folk, der af hans lærde Kollega og filosofiske Modstander Charpentier, en borneret og mod alt Nyt fjendtligt sindet Aristoteliker, var blevne lejede til dødeligt at afstraffe hin berømte Logiker for hans Angreb paa den hellige Aristoteles og for hans videnskabelige Opposition». Denne Opfattelse, der neppe er ganske korrekt, eller som i alt Fald er overdreven, bevægede D. til at udgive sin Afhandling om den kvindelige Uddannelse og om de nuværende Universitetstilstande, og til at forøge den med et Tillæg om «Gelehrtenneid».

Paa de Punkter, hvor Dühring i denne Brochure holder sig til Spørgsmaalet om Kvindernes «höhere Berufsbildung», er det, han siger, godt og i det Hele saa moderat, at der fornuftigvis ikke kan tages Anstød deraf. Dühring mener, at af de højere Videnskaber, der for Tiden hvile paa Universitetsstudium, ville Kvinderne strax kunne gjøre Krav paa godt og vel to Tredjedele. Da Theologien ikke er «Wissenschaft», men kun «Glaubenshaft» og fra Nutidens Synspunkt er at regne for Nul, og da det allermindst vilde være udholdeligt for

fremadstræbende Kvinder at forville sig i Præstevæsenet, bliver der kun tre Fakulteter tilbage. Af dem kan man foreløbig se bort fra det juridiske; men paa det saakaldte filosofiske og paa det medicinske, o: paa godt og vel to Tredjedele, kunne Kvinderne gjøre Krav, og Adgangen til Udøvelsen af højere Lærervirksomhed og af Lægevirksomhed bliver herefter at aabne for Kvinderne. Haand i Haand hermed bør der nu rigtignok gaa en Omændring og Simplifikation af den nuværende Studieordning; thi denne er efter D.'s Mening overfyldt med saa meget overflødig og unyttigt Gods, at den kun kan producere Vanskabninger og Pedanter. «En moderne Molière vilde først og fremmest lade sin Komik gaa ud over de lærde Mænd, ikke de lærde Kvinder; og i Grunden har ogsaa den gamle Molière kun gjort sig lystig over saadanne kvindelige Foretagender, der gik ud paa at efterabe det, der allerede hos Mænd er forkert.» Spørger man nu, om Kvindekjønnen kan kappes med Mandkjønnet i den nubestaaende Studiemaaade, saa maa der svares: Nej! Men dette Nej betyder noget helt Andet end den sædvanlige flistrøse Benægtelse af Kvindens Anlæg for Studier. For Nutidens lærde Studium, saaledes som det faktisk er ordnet, er Kvinden ganske vist ikke ret skikket; — men Fejlen ligger ikke hos hende, men i Studieordningen; den er en middelalderlig Spændetroje, som ikke passer for Nutiden; og Kvindens Evner ere i Virkeligheden ikke for svage, men tværtimod i deres naturlige Frihed for stærke til at ville udholde den gamle Læremans Slendrian. Kvindekjønnen er paa Videnskabens og de tilhørende Virksomheders Omraade et nyt Element og maa uvilkaarlig bringe foryngede Skabninger i Stedet for Lærdomsforretningens alderdomssvage Former. Om den kvindelige Legems- og Hjernekonstitution muliggjør skaberiske Ydelser af højeste Art paa de vanskeligste Vidensomraader, er et for det praktiske Formaal ørkesløst Spørgsmaal. Forøvrigt har Geniet, eller Evnen til at skabe noget Nyt, Intet at gjøre med Lægens og Lærerens Forretning. Gjennemsnitslægen og Gjennemsnitslæreren kan skjæres ud af omtrent ethvert Stykke Træ, naar kun Skjæremaskinen bruges ordenligt. Den Paastand, at Kvinden, blot fordi hun er Kvinde,

ikke kan levere Raastoffet til en Gjennemsnitslærer og -læge, er ganske uholdbar.

Efter saadanne mere indledende Betragtninger gaar Dühring nøjere ind paa Spørgsmaalet om Kvindens Udøvelse af Lægevirkksomheden. Først fremhæves det saa ofte fremhævede Moment, at i det Mindste for Kvindekjønnen, og vel tildels ogsaa for Børnene, vilde Tilstedeværelsen af kvindelige Læger være et stort Gode, og de, der ellers altid holde saa stærkt paa det Velanstændige, bør i ethvert Fald indrømme dette. Herefter vilde over Halvdelen, ja vel to Tredjedele af den hele Lægepraxis tilfalde Kvinderne. Derefter fremdrager D. et andet Moment, som man hidtil har skjænket en langt mindre Opmærksomhed, end det fortjener: Ønskeligheden af at formindske Bekosteligheden ved Produktionen af en Læge. Endelig belyser han det Betydningsløse i den gamle bekjendte Indvending, at Kvinden mangler fysisk Kraft til Bestridelsen af Lægeforretningen: Sygeplejeforretningen, der jo netop besørges af Kvinder, er i det Hele langt mere anstrængende end den egenlige Lægevirkksomhed, der — bortset fra Kirurgien — for største Delen indskrænker sig til almindelige Anordninger og oftest forstaar at holde sig i fornem Afstand fra de grovere Ubehageligheder, — der netop for en stor Del væltes over paa Kvinderne. — Efter denne Undersøgelse følger et Afsnit om Kvindens højvidenskabelige Lærerkald, der ogsaa indeholder mange træffende Bemærkninger og i ethvert Fald ikke indeholder Stof til berettiget Forargelse. Men saa følger der et Afsnit om det kvindelige Studium og de nuværende Universitetstilstande, og dér er det, at D. har tilladt sig sine skarpeste Udfald.

Den kvindelige Verden har — siger Dühring — i Virkeligheden ingen Grund til at misunde de mandlige Studerende; thi disse, der pines med at høre paa pedantiske, aandløse, tidsspildende Forelæsninger, bære kun noget beskrevet Papir hjem fra Universitetet, og deres Aand forbliver i det heldigste Tilfælde ubeskreven, medens den i det mindre heldige Tilfælde har nogle Kryds og Streger at opvise, der hidrøre fra den professorale Heftekompilations trægtige Stil. Den kvindelige Verden har Krav paa noget Bedre end Universiteternes nu-

værende Læremethode. Lavsvæsenet er og har altid været uberettiget. I den materielle Industri er Lavsprincipet nu heldigvis overvundet; men middelalderlige Lavsdannelser stikke endnu som Ruiner frem i Universiteterne. Lærde Lav ere imidlertid efter deres Væsen langt værre end industrielle Lav; Videnskaben rammes langt værre af Ufriheden end et almindeligt Haandværksprodukt. Lavstøvlen eller Lavsfrakken kan i Smag og Billighed lade meget tilbage at ønske; men den er dog brugbar, og kun sjældent vil Lavstvangen være Skyld i, at den trykker eller slet ikke passer. Men den lavsmæssigt tilberedte Videnskab er ofte en uspiselig eller i det Mindste ufordøjelig Føde; den er sat sammen med en Mængde Bestanddele, der maa foraarsage den moderne Mave stærke Indigestioner, hvis Tungen ikke har gjort sin Skyldighed og, saavidt muligt, nægtet det smagløse Tøj Indgang. Lærde Monopoler er i det Hele taget langt værre end materielle; thi Undervisningens Ufrihed maa langt mere end Haandværkets forfalske Produktet. Den aandelige Korruption er langt værre end den materielle, og det Værste, man kan gjøre, er at trække Videnskaben ned til at blive et blot Redskab for lavsmæssige Forsørgelsesinteresser. Siden det 12te Aarhundrede ere Universiteterne som aandelige («geistige»), ja tildels ogsaa gejstlige Lav, gaaede stedse mere i Forfald og have væsenligt hæmmet Videnskabernes Fremskridt. Allerede før Adam Smith erklæredes de for de Steder, hvor de værste Fordomme husere. Ogsaa ved de nuværende tyske Universiteter kan man tilstrækkeligt iagttage Lavsmaskineriet og dets Virkninger. Den monopoliserede Korporation coopterer efter personligt Behag; Regeringens Samtykke er næsten kun formelt. En Fagprofessor afgjør, hvem han vil have til Kollega, og ser sig naturligvis om efter den mest behagelige og mest tamme Konkurrent eller snarere Ikke-Konkurrent. Engang imellem griber Bureaukratiet dog ind, og dets Nepotisme er dog ikke fuldt saa gal som den lavsmæssige . . . Professorstanden er en Art Kaste, der navnlig forplanter sig ved indbyrdes Parring. Svigerfader og Svigersøn sidde i samme Fakultet. Man gifter sig ind i Professurerne som tidligere i Haandværksgilderne. Videnskabelige Fortjenester betragtes ikke

blot som den ligegyldigste Biting, men ere endog, hvor de ikke netop træffe sammen med den personlige Patronage, en Hindring for at komme frem eller vel endog en Opfordring til Banlysning. Professorkandidaterne arbejde sig frem ved hyk-
 lærisk Underdanighed, munkeagtig Forslagenhed, Smiger og Spytlikkeri. — — — Og paa denne Maade bliver Dühring ved (jeg har citeret omtrent ordret, men forkortet), og dynger Forhaanelse paa Forhaanelse imod Professorstanden. Efter at have behandlet «den ekelhaften Treiben der Personen» vender han sig til «dem sachlichen Boden» og raser her navnlig imod alt det unyttige og ubrugelige Lærdomskram, hvoraf, efter hans Mening, hele Undervisningen er opfyldt. Skulde den kvindelige Ungdom plages med denne «todtsprachliche Bildung», eller snarere «Verbildung», der «har sin Plads blandt de øvrige Lig», skulde den ligesom den mandlige lægges paa «de gamle Sprogs grammatiske og lexikalske Pinebænk», saa vilde den ødelægges og blive uskikket til alt sundt Arbejde, — «en Uskikkethed, den bedst i Forvejen kan studere hos disse mandlige Blaastrømper, der som filologiske Pedanter paa Gymnasier og Universiteter repræsentere Nutidens Skolastik». «Denne Disken-op med Citater af antike Skribenter er» — fortsætter Dühring — «Kjendetegnet paa den falske Avtoritetsmaner og har paa Universiteterne gjennemvævet de fleste Videnskabers Lære ikke blot med Smagløsheder, men ogsaa fordærvet den i dens hele Holdning og Methode. Gamle Mønsterbøger og saa at sige Bibler saavel som overhovedet personlige Meninger og literære Vidnesbyrd blive falskelig ansete som afgjørende Kilder. Den stupide Personkultus spiller derved en Hovedrolle . . . En Universitetsforelæsning, der slæber sig et Semester igjennem, bærer oftest Præget af denne Avtoritetsmaner. Professorerne bære sig ved deres middelalderlige Dikteringer ad, som om Bogtrykkerkunsten endnu ikke var opfunden, og som om Kathederindehavernes Visdom var en Hemmelighed, der kun kunde aabenbares i fortrolige snævre Kredse; men i Sandhed staa Professorhefterne dygtigt tilbage for Videnskabens Grundværker. Den almindelige Professor holder sig stedse under sin Videnskabs Niveau; han tygger kun om igjen paa det,

man allerede mange Gange har tygget for ham, og som er blevet overleveret ham af hans tidligere Hovedprofessor.» I denne Aand fortsætter Dühring en god Stund sine Udgydelser imod Professorerne, deres Kammeraderi, Nepotisme, Pengegridskhed og Monopolisering, deres Diktatforelæsninger og hele Undervisningens Form og Indhold. De unge Damer, der ville forberede sig til de praktiske Hovedformaal, Lægevirksomhed og højere Lærervirksomhed, giver han forskellige velmente Raad med paa Vejen. Navnlig indskærper han dem, at «Selvvirksomhed paa Basis af trykte Hjælpemidler med Hensyn til Tid og Penge vil afgive den bekvemmeste og billigste Læremaade. Det er i Virkeligheden et lærd Privilegiehumbug at bilde Folk ind, at Videnskabens Grundværker, der hidrøre fra virkelige og skaberiske Storheder, skulde staa for højt for den stræbsomme Studerende. Hvad der nutildags virkelig ikke kan bruges, er disse paa Universiteterne beregnede Lærebøger, der med velberaad Hu ere indrettede saaledes, at de ikke skaffe Forelæsningerne nogen Konkurrence . . . Vækkende Foredrag høres saa godt som aldrig paa Universitetet . . . Det er ogsaa uden Sammenligning lettere og mindre opslidende for Docenten at afdiktere Indholdet af sit Hefte i sex Timer itræk, end to Timer itræk at holde virkeligt selvstændige og aandeligt frit bevægelige vækkende Foredrag. Paa Kathedrene kan man derfor kun vente at se mekanisk Arbejde præsteret.» Dühring raader altsaa de unge Damer saavidt muligt at hjælpe sig med det trykte Ord og kun benytte Lærerhjælpen paa en aldeles underordnet Maade. Han anbefaler fremdeles at lade det Praktiske træde mere i Forgrunden end hidtil: den vordende Jurist og den vordende Læge bør i god Tid ved at arbejde resp. hos en Advokat og hos en praktiserende Læge søge at gjøre sig bekendt med det virkelige Liv. Han anbefaler endelig en betydelig Reduktion af det Lærestof, der nu fordres: bort med de gamle Sprog; lær de moderne Sprog paa en rent praktisk Maade; befri Undervisningen i Mathematik, Naturvidenskaberne, Historie m. M. for alt det taabelige Kram, «der nu udgjør ¹¹/₁₉ af alt Lærestof!» — At der i disse hans Udviklinger findes noget Rigtigt, kan ikke benægtes; der findes

endog ikke saa lidt, som fortjener Overvejelse; men der findes ogsaa meget afgjort Urigtigt, og Alt er sat fuldstændigt paa Spidsen og i yderste Grad overdrevent. Igjennem alle hans Udviklinger sporer man bestandigt Avtodidakten. Endelig slutter han sit Skrift med nogle «Beilage über Gelehrtenneid und Feindschaft gegen Sache und Person». Efter hvad der ovenfor er anført, vil Læseren imidlertid kjende saa meget til Dührings Tankegang og Udtryksmaade, at det vil være overflødig at meddele mere heraf.

Dührings Udfald i det omtalte Skrift imod Universitetet og Professorerne ere af en saadan Natur, at det Spørgsmaal ikke ligger sjernt: hvorledes har han kunnet udholde at vedblive at staa i Kollegialforhold til de af ham saa stærkt medtagne «universitære Reptilier»? Man maa jo vel mærke, at D. kun var Privat-Dozent, at han selv frivilligt havde valgt sin Stilling ved Universitetet, og at det stod ham frit for at opgive den, naarsomhelst han vilde. Da han imidlertid, trods sin saa stærkt udtalte Uvilje mod Universitetet, ikke vilde forlade det, besluttede det filosofiske Fakultet at tage sig heraf. Det der fik Fakultetet til at træde op, var nok imidlertid ikke saa meget de almindeligere Udfald mod Universitetstilstandene, som Angrebene paa visse Personer. Herover kan D. dog strengt taget ikke beklage sig: de personlige Hensyn ere af D. ofte blevne tagne i en saa fremtrædende Grad, at det kun stemmer med Gjengjældelsens Lov, naar han selv falder for Hensyn til Personer. Den Person, der ved denne Lejlighed blev Pinden til D.'s Ligkiste, var Professor Helmholtz.

I «Berufsbildung der Frauen» ere Henblik paa bestemte Personer, Henblik paa Forf. selv og paa hans Uvenner, paa flere Steder at læse mellem Linjerne; men i 2den Udgave af «Kritische Geschichte der Principien der Mechanik» (1877) rettes der under Navns Nævne et direkte Angreb paa Prof. Helmholtz. Det nævnte Værks første Udgave var et Par Aar tidligere blevet prisbelønnet af Göttinger-Universitetet med Beneke-Stiftelsens største Pris. Göttinger-Universitetet havde, dengang da det ikke kjendte Forfatterens Navn, afgivet om D.'s Værk den mest smigrende Bedømmelse. Der tales her

om Forf.'s «aldeles fuldstændige og fri Herredømme over Stoffet», det «forbavsende Omfang af hans fuldstændig nøjagtige Literaturkundskaber», den «fuldendte Anskuelighed, hvormed han har behandlet Sagen»; «ingen af de i Opgaven indeholdte Fordringer er forbleven upaaagtet», hedder det; «det behagelige Indtryk af det Hele gjøres fuldstændigt ved en naturlig, paa heldige Vendinger rig Skrivemaade, den varme Anerkjendelse af enhver Fortjeneste, den oplysende Maade hvorpaa det Mislykkede undskyldes, og den fornemme Skaansel, hvormed det Forkerte forbigaas»; og «fuld af Tilfredsstillelse over at have givet Anledningen til dette skønne Værk, ved hvilket Opgaven fuldstændig løses og mange Biforventninger overtræffes» sluttede Fakultetet sin Bedømmelse, efter hvilken Værket kronedes med første Pris. Saaledes taltes der om Værkets første Udgave; — men om den anden vil det i ethvert Fald ikke blive sagt, at den yder «enhver Fortjeneste» «varm Anerkjendelse». Denne anden Udgave indeholder nogle, forøvrigt ganske faa, Linjer, der have vakt den yderste Forbitrelse, bl. A. fordi de, foruden at udtale sig nedsættende om Berliner-Professorerne i Almindelighed, ikke yde Prof. Helmholtz's Fortjenester tilstrækkelig Anerkjendelse. «Det overrasker ikke», hedder det et Sted i «Principien d. Mechanik», «at den 'unklar ein wenig philosophelnde' physiologische Physikprofessor Hr. Helmholtz heller ikke i denne Sag har ladet Lejligheden slippe fra sig til . . . bifaldende at kommentere en pikant Meningsløshed»; — og det paastaas, at H. i 1847 ikke har fremhævet R. Mayers Fortjenester af Videnskaben. Det var disse Udfald, der slog Hovedet paa Sømmet, og som i Begyndelsen af forrige Maaned førte til, at Kultusministeren, efter det filosofiske Fakultets Andragende derom, fjernede Dr. D. fra det berlinske Universitet.

Forud for Remotionen gik der en Skriftvexling mellem det filosofiske Fakultet, Kultusminister Falk, Dühring og Helmholtz. Af Sidstnævntes Erklæring ses det, at han, da han i 1847 udgav sit Skrift «Ueber die Erhaltung der Kraft», ganske vist, som fremhævet af D., har undladt at nævne, at Loven for Kraftens Bevarelse allerede nogle Aar før var bleven opdaget af Dr. R. Mayer; men han oplyser, at han dengang ikke

kjendte Dr. Mayers Skrifter, og fra 1854 af, da han kjendte dem, har han ikke undladt at anerkjende dennes Fortjenester. Fremdeles paastaar han, at hverken han eller hans Hustru har haft nogen Indflydelse paa D.'s Fjernelse fra Victoria-Lyceum. Dr. Dührings Forsvars-Erklæring er affattet med Dygtighed, men det er overflødigt at gaa nærmere ind paa den.

Dette er Hovedtrækkene i den dühringske Sag. Jeg skal tilføje, at medens Socialdemokraterne, Studenterne og Dübring selv have gjort Forsøg paa at fremstille Remotionen som et Angreb paa den akademiske Lærefrihed, paastaa Fakultetet og dets Venner, at den intet har dermed at gjøre. Kultusministeren erklærer, at de dühringske Udtalelser, der «overskride alle Grænser, ved deres Form forraade ikke saa meget det alvorlige Ønske om ved Aabenbaringen af foregivne bestaaende Misforhold i Universitetslivet at befordre deres Fjernelse, men meget snarere den Hensigt, at give Universiteterne, som Korruptionens og Raaddenskabens Sæde, til Pris for almindelig Foragt.» Sikkert er det, at D.'s Optræden mere og mere udviklede sig paa en saadan Maade, at Samlivet mellem ham og de øvrige Docenter maatte blive omtrent uudholdeligt. Noget maatte der gøres, og saa greb man til Dührings Udstødelse af Universitetet. At denne ikke i fjerneste Maade er bleven bevirket ved «de af ham udtalte videnskabelige Anskuelser», føler Fakultetet Trang til at udtale. Men disse Spørgsmaal staa tilbage: hvilken Andel har Dührings videnskabelige Stilling i Forening med personlige Hensyn haft i den systematiske Tilsidesættelse, han uimodsigelig har været Gjenstand for? Og: er det denne Tilsidesættelse, der til en vis Grad har hjulpet med til, at han ser Universitetstilstandene i saa mørkt et Lys, og som, for en Del, har hidset ham frem til hans Angreb? Det sidste Spørgsmaal er let nok at besvare. Det første holder man ikke rigtig af at røre ved; i alt Fald gjør man det kun med en vis Varsomhed.
